

Perinteisessä kurssitapaamisessamme Suomalaisella klubilla Helsingissä 2.11.2015

Matti Savonjousi kertoi kurssitovereilleen isänsä kenraaliluutnantti *Kai Savonjousen* upseerinurasta ja hänen moninaisista sotakokemuksistaan, jotta meille sekä ja meitä nuoremmille tuleville kadettisukupolville jäisi kuva tammenlehväsukupolvesta, niistä miehistä ja naisista, jotka taistelullaan puolustivat isänmaamme itsenäisyyttä ja jota meidän kadettisukupolvemme on ollut omalta osaltaan turvaamassa jälkeemme tuleville.

Matti Savonjousi Alasaarentie 3, 13900 PEKOLA Poransaaren Männistössä, 19.10.2015

ISÄSTÄNI KADETTIKURSSITOVEREILLENI

Kadettiveljet ja siskot

Kuinka moni teistä Saimaan – Kuolimojärven syöksyvenekoukkauksella 1959 sukelsi? - Varmaan kukaan ei arvannut, että yksi syyllinen oli Isäni.

Luova, tulevaisuuteen katsova ja aikaansaava

Hän oli luova, tulevaisuuteen katsova, määrätietoinen ja aikaansaava.

Kun hän oli 3. D:n eli painopistesuunnan, Itä-Suomen maanpuolustusalueen komentaja, hän huomasi, jotta Itä-Suomi on Saimaan ja vesistöjen rikkoma.

Johtopäätös: On hallittava myös vesistökoukkaukset. Niinpä mekin kadetteina harjoittelimme Saimaalla!

Koulussa hän jääpallossa pelasi koulunsa keskushyökkääjää. Hän kertoi lujasti harjoitelleensa kaverinsa kanssa kulmalyöntiä. Kaveri löi kentän kulmalta ja hän ilmasta suoraan maaliin. – Tätä harjoiteltiin tosissaan ja lopulta hyvin tuloksin -.

Siinä ilmenee hänen myöhemminkin elämässään toteuttama tuloksekas malli: - Asian huolellinen erittely, oivaltava päätös ja määrätietoinen harjoittelu.

Kuten seuraavassakin. Kerran järjestyspartion johtajana ollessaan Isä sai kuulla, että lähistöllä oli tapahtunut ikävä tihutyö. Työn tekijä on saattanut piiloutua latotanssien väenpaljouteen. Virkapukuisena isä karautti ratsullaan keskelle latoa ja nosti hevosensa takajaloilleen. Tihutyön tekijä ampaisi ovesta ulos – suoraan oven ulkopuolella valmiusasemissa olevien järjestyspartiomiesten syliin!

Isä komennettiin Saksaan tutustumaan kaasusodankäyntiin. Hän koetti saada käyttöön sikäläisten kaasusuojeluohjesäännön, mutta se häneltä ulkomaalaisena kiellettiin. Vaan hänpä matkusti ohjesäännön painopaikkakunnalle ja hankki sen sieltä. – Hän perusti Kaasusuojelukoulun Viipuriin, jossa synnyin vanhempieni suureksi yllätykseksi seitsemän vuoden tauon jälkeen: Isäni innostui niin, että antoi koko koululle vapaapäivän. - Olen ainakin kerran elämässäni tuottanut lähimmäisille iloa! - Kun Äitiä ja minua tuotiin sairaalasta hevosella kotiin, niin kurssilaiset olivat ottaneet selvää ajasta ja paikasta. He seisoivat kotiovellamme kunniakujassa!

Isä järjesti reservin kss-upskurssille 350 km Kannaksen tutustumismatkan ja Viipurin esittelyn.

”Tuon kurssin lopettajaisjuhlassa Pyöreän tornin hopeasalissa ikäpresidentti (*Arvi P. Poijärvi*, myöh. Kouluhallituksen pääjohtaja) piti intomielisen puheen, kiittäen opetusupseeristoa, lausuen mieleenpainuvia sanoja kurssin osanottajille päättäen puheensa voimakkaisiin isänmaallisiin ponsiin.”

Puheeseen vastasi majuri Savonius. Lähtökohtanaan Napoleonin lause: "On kaksi voimaa, väkivalta ja henki, mutta henki on niistä voimakkaampi". Sotilaan ja kulttuuripersoonallisuuden koko hienoudella ja voimalla hän loihti eteemme isänmaamme tulevaisuuden ja nuoren armeijamme tehtävän tämän tulevaisuuden luomisessa.

Talvisota

Talvisodassa Länsi-Kannaksella oli mm. Summan alueella kenrli *Harald Öhquistin* komentama kolme divisioonaa käsittävä II Armeijakunta.

Kirjassaan *Talvisota minun näkökulmastani* hän kertoo mm. 15.2.1940, kun Summa oli murtunut neljä päivää aikaisemmin ja kun esikuntapäällikkö ja tykistökomentaja olivat sairastuneet: - ”Mutta kuitenkin kaiken täytyy sittenkin sujua! Savonjousen, huoltopäällikön, joka taivaan kiitos on aikoinaan ollut myös tykistönupseerina, täytyy nyt yrittää, niin hyvin kuin se käy päinsä, hoitaa kolmea suunnattoman vaikeaa ja raskasta tointa yht'aikaa, nimittäin omaansa huoltopäällikön, esikuntapäällikön ja tykistökomentajan virkaa. Hirvittävä taakka yhdelle miehelle, mutta jos tunnen Savonjousen oikein, hän sentään selviytyy siitä”. (Ja hän selviytyi!) ”Että käskynanto ja koko koneisto yli 200 henkeä käsittävässä II AKE:ssa sentään toimi, se johtui - paitsi Savonjousen tavattomasta työkyvystä - myös siitä että osasto- ja toimistopäälliköt, olivat korkeimman luokan esikuntaupseereja.”

Jatkosota

Jatkosodan alussa isäni oli Jalkaväkirykmentti 3:n komentaja. Ennakoiden tulevan hyökkäystilanteen hän määräsi joukkonsa suorittamaan pitkiä täyspakkausmarseja, joita alaiset upseeritkin kuuluvasti purnasivat. Myöhemmin rykmenttiin kuulunut Aarre Koivisto kertoo sotapäiväkirjassaan; ”3.10.41 Kolme päivää on miltei taukoamatta marssittu, yhteensä noin 95 km ja olemme päässeet Rajajoen tuntumaan ”.

Sininen Prikaati

Isäni perusti JR 3:sta ja muista joukoista 3. Prikaatin ja antoi sille nimen *Sininen Prikaati*. Hän kertoo: ”*Sininen* saatiin Suomen lipusta. Mielestäni joukolla tulee olla tunnuksena nimi, eikä mitäänsanomaton numero. Komentajan nimen liittäminen yksikön nimeen ei liioin ole onnistunut, koska komentajat vaihtuvat. Onnistunut nimi yhdistää joukon jäseniä ja antaa heille lujuuutta.” (*MS: Sinisen Prikaatin henkeä kuvaa myös sen lehti, joka ilmestyy yhä tätä kirjoitettaessa 63 vuotta myöhemmin vuonna 2005. Sen nimi on Sininen Jousi*)

Vuoden 1942 suurin taistelu oli Krivin taistelu Maaselän kannaksella 6-7.2; 25 min tulivalmistelu, hyökkäys klo 02 30° asteen pakkasessa 17 tuntia 1. päivänä, komentaja keskeytti taistelun ja huolasi joukot, tuhoaminen seuraavana aamuna klo 03 alkaen -Tappiot kaatuneina venäläisiä 3700, suomalaisia 120 eli suhde 30/1. Venäläinen 367. divisioona käytännössä tuhoutui.

Marskin käynti Sinisessä Prikaatissa kesäkuussa 1942

Eversti Savonjousi kertoo: ”Tarkastus. Kaikki oli kunnossa, kenttätyöt suoritettu, miehet ryhdikkäitä ja vastasivat Marskille pelkäämättä ja reippaasti. Korven keskellä nähtiin erikoismallinen rakennus. Kun astuttiin *Valistustaloon*, kajautti sinne varaamani Prikaatin soittokunta *Sinipojat* reippaan sävelen. Yllätys ja myös menestys oli täydellinen! Marski istuutui, kahvikin alkoi maistua. Sinipojat soittivat viihtyisiä säveliä. Mieliala keveni. Pieni konjakkitilkkinen maistui, aurinko paistoi. Näki, että vanha, kaikkien ihailema ja kunnioittama Marski viihtyi. Lopulta hän päättävästi nousi ja sanoi: *Kun 'sinipojat' esiintyvät Helsingissä, on minulle ilmoitettava!* Tarkastus jatkui. Kaikki oli hyvin Sinisessä Prikaatissa. Hyvästellessään Marski lausui sinä päivänä ensimmäiset kiitoksen ja tunnustuksen sanat, jolloin *"Pappa" Laatikainen* katsoi velvollisuudekseen ilmoittaa, että eversti *Savonjousi* on vain muutamia päiviä sitten luovuttanut Prikaatin eversti *Autille*. *"Missä on eversti Savonjousi?"* Ilmoittauduin”. *"Eversti nousee minun autooni ja ajaa vieressäni:* Tätä kunnianosoitusta jatkui sitten koko loppupäivä. Päämajaan palattuaan lähetti Marski minulle kauniilla omistuskirjoituksella varustetun valokuvansa.”

Prikaati oli kunnostautunut, komentaja sai kiitokset.

“ Eversti Kai Savonjouselle, aseveljelleni kahdessa sodassa ja taitavalle johtajalle, muistoksi Mannerheim 1942 ”

Kun Marski everstinsä erotti

Isäni oli vuosina 1942 - 1944 Maaselän Ryhmän esikuntapäällikkönä.

Kai Savonjousen haastattelu Valitut Palat, 1977; / ev Martti Sinerma

Käskey päämajasta: *Everstin on ilmoitettava kiireellisesti ylipäällikölle, kuului käskey ilman sen pitempiä perusteluja. Tiedättekö, miksi teidät on käsketty tänne?, yleisesikunnan päällikkö Heinric tiedusteli - Suomen Washingtonin lähettiläs Procope on ilmoittanut Amerikasta, että Maaselän Ryhmän esikuntapäällikkö on julistanut omatoimisesti sodan päämääräksi "kolmen kannaksen rajan". Kenraaliluutnantti Airo kysyi ilkeästi: Mitä sinä olet oikein tehnyt? - Mitenkäs muuten on, voiko sille Marskille sanoa vastaan? Airo tunsu esimiehensä ja antoi hyvän neuvon: - Voi sanoa, jos olette vain kaksin, mutta jos siellä on joku kolmas, niin sitten ei voi. Hän ottaa sen nokitteluksi, eikä hyväksy sitä.*

Marskin puheilla. Savonjousi astui sisään polvet hieman notkahdellen ja ilmoittautui ylipäällikölle. Hän nosti katseensa ja tuijotti tulijaa jäätävästi ja sitten jyrähti:

- Eversti on sekaantunut asiaan, joka ei teille kuulu. Te olette sekaantunut politiikkaan. Te olette allekirjoittanut paperin, jossa kerrotaan ihmeellisistä sodanpäämääristä. - Herra marsalkka, en ole sekaantunut politiikkaan, Savonjousi vastasi ja muisti Airon neuvon. Mutta ehkä herra marsalkkaa ylipäällikkönä kiinnostaa tietää, missä olosuhteissa sellainen paperi on syntynyt. - Jos eversti välttämättä haluaa, niin kertokaa nyt sitten. - Ne joukot, jotka nyt ovat Maaselässä, ovat olleet siellä jo vuosikausia. Ne ovat vaeltaneet pitkospuuta, rämeitä ja soita ja tulleet vihdoin kummun juurelle, johon on tehty asemat, joissa on sitten maattu pari vuotta. Joka ilta kaadetaan niiden niskaan

propagandaa vastapuolelta kovaäänisellä ja lentolehtisillä. Mutta meidän puoleltamme ei ole tehty mitään, joten jonkunhan siihen täytyi ryhtyä.- Mielestäni tämä tehtävä sopii vaikka Maaselän Ryhmän esikuntapäällikölle. Kirjoitin omia joukkoja varten erilaisia Itä-Karjalaa koskevia papereita. Käsittelin niissä maantiedettä, kulttuuria.asukkaiden tapoja ja alueen sotilaallista merkitystä. Ja tietysti allekirjoitin ne myös. Todennäköisesti sellainen paperi on joutunut venäläisten käsiin. ja nyt sitä käytetään propagandistisiin tarkoituksiin.

Kun eversti tuimana moitti päämajankin, jonka taholta hänen mukaansa ei tehdä mitään, ylipäällikkö suorastaan hätkähti ja virkkoi väliin:- *Eversti istuu tähän tuolille, jatkakaa vain*

Savonjousi istui. ja nyt syntyi heidän välilleen syvälinen keskustelu. Siinä käsiteltiin Itä-Karjalan sotilaallista merkitystä, ja puhui pa eversti välillä Kuolan niemimaastakin. Viimein Mannerheim havahtui ja virkkoi uudella virallisemmalla äänellä: - *Kyllä minun täytyy sanoa. että te olette sekaantunut asiaan, joka ei teille kuulu. Minä en voi käyttää sellaisia upseereita, jotka sekaantuvat politiikkaan. Muuksi en tätä teidän toimintaanne voi laskea.* Savonjouselle nousi pala kurkkuun. Nythän hän oli viimeisen tempun tehnyt. Hän ponnahti seisomaan ja sanoi ääni ehkä hieman väristen:- *Valitan, että olen tuottanut kunnioitetulle ylipäällikölleni lisää huolta. Tein sen kuitenkin joukkojemme parasta ajatellen ja yksinomaan niiden vuoksi.*

Mannerheim nousi pöytänsä äärestä, kiersi sen ja tuli aivan Maaselän Ryhmän esikuntapäällikön eteen. Sitten hän laski kätensä Savonjousen olalle ja sanoi rauhallisesti: - *Kyllä minä everstiä ymmärrän, mutta en voi muuta tehdä kuin vapauttaa everstin palveluksesta.* Hänet on nyt vapautettu palveluksesta, keskellä sotaa – aktiiviupseeri! Suurempaa häpeää hän ei voinut upseerille kuvitella.

- *Potkut tuli!* Savonjousi totesi masentuneena ympärilleen kokoontuneille upseereille. Kymmenen minuutin kuluttua puhelin soi.- *Onko Savonjousi siellä?* kenraali Heinrichs tiedusteli, *ylipäällikkö valittaa, että valitsi sanansa niin huonosti. Hän tarkoitti siirtää everstin toiseen tehtävään.* Savonjousi tajusi jälleen olevansa palveluksessa Muutaman minuutin kuluttua puhelin soi uudelleen. Heinrichs tiedusteli, olisiko Savonjousi halukas tulemaan illalla ruokailemaan Mannerheimin pöytään

Savonjousi siirrettiin Maaselän Ryhmän esikuntapäällikön tehtävästä Syvärille kaksipataljoonaisen (muut rykmentit kolmipataljoonaisia), ruotsinkielisen JR 24:n komentajaksi. (MS: Käytännössä prikaatin komentajana kunnostautunut eversti alennettiin kaksi porrasta, niin kuin isäni myöhemmin sanoi. - Mutta kyseessä olivat suuremmat asiat.)

Syksyllä 1943 eversti Savonjousi antoi valistusupseereilleen Maaselän Ryhmässä puheiden rungoksi aiheen, jonka mukaan Suomen tavoitteina olivat Muurmannin radan katkaiseminen ja Itä-Karjalan liittäminen Suomeen. Luentorungosta otettiin 600 monistetta. Neuvostoliiton radio sai niitä käsiinsä ja väitti, että monisteissa oli esitetty Suomen hallituksen virallinen sodan päämäärä. Yhdysvaltain radio yhtyi tähän käsitykseen. Oli syntynyt ulkopoliittinen kärhämä, johon ylipäällikön oli pakko näyttävästi reagoida.

(MS: Toisaalta Japanin sodassa (1904-1905) ja Ensimmäisessä Maailmansodassa Euroopassa taistellut sekä ratsain halki Aasian.14 000 kilometrin tiedusteluretken tehnyt Mannerheim ymmärsi sotilaitensa yksinäisyyden Itä-Karjalassa, kaukana maamme rajojen ulkopuolella. Hänkin oli usein kokenut sotilaselämäänsä aika ajoin kuuluvaa epätietoisuutta asioista ja esimiesten vaikenemista.Ylipäällikölläkin oli ristiriitansa; kokonaisvastuu maamme linjasta ja vastuu sotilaitensa motivaatiosta, taistelutahdosta ja tietoisuus sitä kalvavasta joutilaisuuden kirouksesta.)

Isäni esimies kenraali "Pappa" Laatikainen kantoi selvästi huonoa omaatuntoa. Hän oli sen hyväksynyt. Kun tuli puhe, isäni kertoi vastanneensa esimiehelleen: - *Tottahan tämä kirpaisee. Mutta minä olen nuori mies. Minulla on vielä aikaa nousta* . (Isäni nousi 1955 kenraaliluutnantiksi.)

Suomen kohtalo veitsen terällä Kannaksella

Venäläinen professori *Juri Kilin* Petroskoin yliopistosta tutki yhdeksän kuukautta Venäjän arkistoja ja ilmoitti MTV3:n Huomenta Suomi-ohjelmassa 1.9.2004:

* Neuvostoliiton tavoite oli 1944 Suomen ehdoton antautuminen, välitavoitteena Saimaan ja Suomenlahden välinen kannas.

* Hyökkäykseen oli käytettävissä 43 divisioonaa, joista Kannaksella 30 divisioonaa.

* Hyökkäys pysäytettiin, kun tappiot kaatuneina ja haavoittuneina olivat 100 000 sotilasta. Parhaan kärjen, Kaartin Armeijakunnan voimat ehtyivät Tali-Ihantalassa.

(Seuraavassa sivuutan Kannaksen tapahtumat, keskittyen pääasiassa isäni vaiheisiin.)

Murto Valkeasaarella

10.6. syntyi 18 kilometrin syvyinen murto pahimman iskun saanee 10.D:n kaistalla Valkeasaarella. (Pääkaupunkiseudulle sovellettuina Helsingistä lähes Hyrylään)

Ylipäällikkö määräsi 10.6.1944 aamulla myös 3.Prikaatin keskitettäväksi Sallasta Kannakselle.

Prikaatin komentajan, tunnetun sotahistorioitsijan eversti Hannulan eläinlääkintälottavaimo on kertonut miehensä nousseen siirtojunakuljetusta edeltävänä iltana pöydästä seisomaan ja sanoneen: *"Katsokaa miestä, jota huomenna ei enää ole."*

Seuraavana päivänä 12.6. venäläisen hävittäjä tulitti junakuljetusta. Ainoat tappiot olivat adjutanttin haavoittuminen sormeen ja prikaatin komentajan kaatuminen.

Eversti Savonjousi määrättiin perustamansa 3.Pr:n, "oman" Sinisen Prikaatinsa komentajaksi.

Hänet haettiin lentokoneella Kannakselle.

Tilannetta Kannaksella kuvaa 18-vuotias aliupseeri, myöhemmin kansanedustaja Vilponiemi muistelmissaan:

"Meidät kuljetettiin rekka-autoilla Länsi-Kannakselle. Kulkiessamme kohti etulinjaa, havaitsimme järkyttyneinä, kuinka sekaisin Suomen armeija niissä oloissa oli. Miltei koko matkan Viipurista lähdettyämme tuli vastaan miehiä, jotka osin "tärähtäneinä" tai muusta syystä hermonsä menettäneinä pakenivat suin päin kohti Viipuria. Toisilla oli kivääri olkapäällä. Kaikilla ei ollut edes asetta. Toiset olivat repaleisin asepuvuihin, jotkut pakenivat verissä päin ilman päämäärää. Se oli nuorukaiselle varsin masentavaa katsottavaa. Tuli mieleen, että puna-armeija menee suoraan Helsinkiin, mikäli tahtoo. Samat miehet huusivat meille, älkää menkö sinne, sillä tulette sieltä verissä päin takaisin.

Tilanteen vakavuutta kuvasi myös, että mm. upseerit olivat poistaneet kauluslaattansa ja komentohihnansa. Tämä oli tehty tietenkin vangiksi jäämisen pelosta, sillä puna-armeija eteni edelleen meidän kummallakin puolellamme kohti Viipuria."

Sinisessä Prikaatissa pataljoonan komentajana ja esikuntapäällikkönä palvellut, *Tauno Kopra* (myöh. kenraaliluutnantti) kertoo:

I ja II pataljoonan siirtyessä autokuljetuksin eteen Uudellekirkolle, näkyi demoralisoitumisen merkkejä, sillä vastaan tuli yksittäisiä miehiä jalan ilman aseita. Tänne eteen ilmestyi prikaatin komentaja, eversti Savonjousi, joka otti prikaatin komentoonsa ja ensimmäisenä ajatuksenaan lausui, että prikaati ei ilmeisestikään ole tullut tänne juoksemaan taaksepäin, vaan taistelemaan. Oli mieltä kohottavaa saada aikaisempi tunnettu komentaja prikaatin komentajaksi juuri tällaisessa kriittisessä vaiheessa. (MS: Mannerheim tunsin miehen ja hänellä oli tilannetajua tässäkin)

Eversti Savonjousen komentaman prikaatin tuli ylipäällikön reservinä olla valmiina toimimaan. Muistan isäni kertoneen, että Päämajan käskyt olivat jopa päivän myöhässä.

Kädet rukoukseen?

Teen vakavan kysymyksen, en tiedä kuinka te suhtaudutte Jumalaan?

Lapsuudestani on jäänyt mieltäni askarruttamaan eräs isäni kertoma. En tietenkään silloin osannut sitä sijoittaa mihinkään aikaan ja paikkaan - muuta kuin Kannakselle, mutta erittäin elävästi muistan vakavamielisen Isäni kertoneen: *"Tein kaikkeni, mutta erään kerran sain tiedon, että kymmeniä vihollisen panssarivaunuja on murtautunut läpi. Minulla ei ollut mitään panna vastaan. Tie selustaan oli avoin. - Liitin käteni ja rukoilin. Myöhemmin sain uuden ilmoituksen: Panssarivaunut ovat käsittämättömästi kääntyneet takaisin.*

Vuosikymmeniä tämä on mieltäni askarruttanut: - Miten se oli mahdollista ?

Kannaksen taisteluista kului kuusikymmentä kolme vuotta.

2007 Tapio Tiihosen venäjää osaavan, venäläisiin lähteisiin ja sotapäiväkirjoihin pohjautuvassa väitöskirjassa on suomalaisille ennen tuntematon **Mustamäen taistelu**. (paikka noin 5 km Kuuterselän lounaispuolella) Seuraavassa muutama lainaus:

"Pääsuunnaksi tuli siis Kuuterselkä-Liikola, jossa neuvostoliittolaisten keskenään käydyissä Mustamäen taisteluissa neuvostotaktiikka osoitti ensimmäisen kerran selviä epätarkentumisen merkkejä."

"Kun murtoaluetta oli riittävästi laajennettu suunnattiin liikkuva ryhmä hyökkäykseen, jolloin neuvostojoukot saivat aikaan 12 km:n syvän läpimurron. 2. Liikkuvan psvryhmän läpimurto oli rintamansuuntainen, taktinen, ryhmän komentaja odotti "saarrettujen suomalaisten taholta vastahyökkäyksiä eikä siksi käyttänyt hyväksi avautunutta suomalaisrintamaa."

"Tässä vaiheessa 109.D ja 72.D toimivat yhteistoimin välissään ollutta 286.D:tä vastaan. Se puolestaan ryhmittyi Mustamäen pohjoispuolelle ympyräpuolustukseen"

"286.D:n miehittämän Mustamäen kimppuun hyökkäsi luoteesta (MS: Siis suomalaisten puolelta) 185.PsR ja kaakosta 3I.KaPsR (Kaartinpanssarirykmentti)"

"Neuvostopanssarien taistellessa keskenään .....neuvostoliittolaiset eivät käyttäneet saavuttamaansa läpimurtoa hyväksi.... Tilanne oli niin selvä, että 2. Liikkuvan ryhmän komentaja erotettiin heti samana päivänä (15.6.).

Tarkistin isäni komentaman 3.Pr.n historiasta:

- 15.6. II /3.Pr suunnattiin Kanneljärvelle tehtävänä Kanneljärven aseman seudun valtaaminen ja venäläisten etenemisen katkaiseminen Perkjärven suuntaan....Illalla pataljoona hyökkäsi osillaan, mutta hyökkäys ei onnistunut.....Kanneljärven asema ja kylä olivat venäläisten hallussa ja näin oli rautatien kohdalla rintamassa aukko, josta venäläisillä oli mahdollisuus edetä rautatien suunnassa Perkjärven suuntaan.

Suomen Sota 1941- 1945 osasta 7. (karttaliitteessä 7) kuvataan: 3.Pr:n II pataljoona on ollut juuri 15.6. samalla Kanneljärven aseman alueella Mustamäen venäläistaisteluiden luoteispuolella ! Olen aivan ällistynyt:

- Edellä mainitun kirjan mukaan (ss 131-132): .. 15.6.1944 tuli ilmoitus vihollisen panssarien ilmestymisestä Perkjärven aseman seudulle ja Suulajärven pohjoispäähän. (MS: N 10-14 km

syvyydessä. Tiedot ovat yhdensuuntaiset isäni kertomaan) *Nämä tiedot pian osoittautuivat perättömäksi.* (MS: Entä, jos kääntyivätkin käsittämättömästi takaisin ?)

- Edellä mainitun kirjan mukaan (s.132): 15.6. VT (*Vammelsuu-Taipale*)-linja oli murtunut *Kuuterselästä Vammelsuuhun asti (n. 14 km) ja venäläisten hyökkäys oli laajentumassa.*
- Tiihosen venäläislähteiden mukaan :
... neuvostojoukot saivat aikaan 12 km:n syvän läpimurron

Minusta - ei asiantuntijasta - näyttää tapahtuneen näin:

Tilanteessa, jossa venäläiset olivat saavuttaneet huomattavan läpimurron Kannaksen toiseen puolustusasemaan, ja jossa sotataidon sääntöjen mukaan olisi pitänyt ryhtyä häikäilemättömään hyökkäykseen ja takaa-ajoon vihollisen syvyydessä, joka olisi todennäköisesti laukaissut koko Kannaksen ja Suomen puolustuksen, venäläiset ryhtyivät käsittämättömästi juuri murtokohdassa taistelemaan keskenään ! Veitsen terällä oli Baltian kohtalomme ! **Herra varjeli Suomen kansaa ?**

Suomen todella yksinäistä asemaa ratkaisutaistelujen aikana kuvaa *Churchillin* kirje Stalinille 14.6.1944, jonka EU-komissaarimme *Olli Rehn* löysi opiskeluvuosiinaan Cambridgessa:
"Toivon parhainta onnea hyökkäyksenne menestykselle Karjalassa."(Asta Heickell/Suomenmaa/25.1.2008)

* * *

Päämaja sai aamulla 15.6. tiedon, jotta VT-asema (2. puolustusasema) oli murtunut. Ylipäällikkö määräsi kenraaliluutnantti Oeschin Kannaksen Joukkojen komentajaksi.

Oesch soitti Päämajaan: - *10.D:n komentaja, kenraalimajuri Sihvo oli vaihdettava toiseen mieheen.* Seuraavana päivänä tuli Mikkelistä ilmoitus, että *eversti Savonjousi ottaa vastaan 10.Divisioonan komentajan tehtävät Sihvolta 17.6.*

Samalla tuli eversti Savonjousen ottaa johtoonsa vahvennettu Ratsuväkiprikaati, jonka komentaja myös vaihtui samana päivänä. Vielä samana päivänä vahvennetun 10.D:n komentaja Savonjousi antoi käskyn viivytystaistelun järjestelyistä lohkoltaan.

Samana iltana saapui Viipurista eversti Savonjousen pyynnöstä autoilla rykmentin vahvistukseksi noin 450 maanviljelyslomalaisista, jotka järjestettiin tilapäisiksi komppanioiksi ja asetettiin tukemaan pataljoonien viivytystä.

Ottaessaan vastaan 10.divisioonan oli osa sen joukoista pakenemassa taistelukentältä pitkin teitä. Savonjousi käski järjestää tarmokkaita esimiehiä teiden risteysiin ottamaan kiinni karkureita. Ne, jotka eivät enää pakoilleet, lastattiin kuorma-auton lavalla ja ajettiin takaisin etulinjaan. Ne, jotka pyrkivät edelleen kiertotietä pakoon, otettiin kiinni, joutuivat myöhemmin sota-oikeuteen ja aliupseerit menettivät sotilasarvonsa. (MS: Näistä myöhemmin lisää mm. Aimo Vihervuoren kokemus kapteeni, näyttelijä Tauno Majurista esimerkki: 1.edellä juoksi, 2. paskantaminen tiellä)

Savonjousi käski myöhemmin koota kokemukset pakokauhumiöistä. (MS: Minulle sekä Kadettikoulussa että myöhemmin kapteenikurssilla opetettiin edellä mainitut kokemukset: Pakokauhu; ensimmäiset merkit, ehkäisevät toimenpiteet, puhkeaminen, toiminta pakokauhun puhjettua.)

Reserviä alkoi saapua Itä-Karjalasta, useita divisioonia oli 20.6. mennessä liikkeellä, ja 20. Prikaati oli jo saatu Viipuria puolustamaan. Tämä tapahtui kuitenkin liian myöhään, valmiutta ei ehditty nostaa riittävästi. Viipuri menetettiin yhdessä päivässä.

Kun IV AK:n johto sai noin kello 17 tiedon 20.Pr:n joukkojen vetäytymisestä epäjärjestyksessä Viipurista Kivisalmelle, se hälytti heti 10.D:n Viipurin länsipuolella olevien siltojen puolustukseen. Eversti Savonjousi oli jo ennen tätä ryhtynyt oma-aloitteisesti näihin toimenpiteisiin. IV AK:n komentaja käski kello 18, että eversti Savonjousen tuli ottaa rintamavastuu 20.Pr:n lohkolta ja puolustaa Tienhaaran kaakkoispuolella olevaa niemeä sekä ryhtyä kokoamaan hajalleen joutunutta prikaatia, joka tätä varten alistettiin hänelle.

Jo kello 18 olivat 10.D:n ensimmäiset joukot varmistamassa siltojen maastoja.

Vihollisen kärjen saapuessa tuntia myöhemmin kello 19 salmen vastarannalle pataljoonat olivat jo paikalla ja ryhmittäytyivät puolustukseen.

Eversti pidätettävä

10.D:n komentaja Savonjousi oli onnistunut vihollista viivyttyäen erittäin suurin vaikeuksin vetämään joukkonsa Saimaan kanavan taakse lepoon, kuten oli tarkoitus. Tuona kohtalokkaana päivänä 20.6. Savonjousi oli tarkistamassa nääntyneiden joukkojensa kuntoa ja pitämässä niille rohkaisevaa mutta myös vaativaa puhuttelua. Yllättyneenä hän totesi, että 20.Pr:n miehiä alkoi solua kanavan väärälle puolelle.

10.D:n uupuneet joukot hälytettiin ja ne heitettiin autoilla ja osin pikamarssein Saimaan kanavalle puolustukseen. Divisioona oli kuitenkin jo aikaisemmassa vaiheessa menettänyt tykistönsä, (tuli ja liike) joten siltä puuttui raskas tulituki. Kun Savonjousi ei tavoittanut puhelimitse 20.Pr:n komentajaa, hän ryhtyi pysäyttämään prikaatin pakenevia joukkoja. Prikaatin tykistökomentajan hän sai käsiinsä ja varmistui, että 20.Pr:n tykistö oli vielä paikallaan, ja kehotti sitä myös pysymään asemissaan ja tukemaan hänen väsyneitä joukkojaan.

Viipuria puolustaneen prikaatin komentaja eversti *Kemppi* oli kaikesta huolimatta tarmokas mies. Niinpä hän antoi tykistökomentajalleenkin kirjallisen käskyn vetäytyä pois seuraavana yönä. Savonjousi sai tiedon tapahtumasta aamulla ja suuttui, suorastaan raivostui siitä, että 10.D:lta oli tällä tavalla viety sen ainoa raskas tulituki. 10.D:n esikunnasta lähti tuota pikaa puhelinsanoma: *Eversti Kemppi vangittava välittömästi.*

Itse tapahtuman taustaa Savonjousi kuvailee: *Tilanne oli sillä hetkellä suorastaan epätoivoinen.*

Ainoa tykistö, kaksi patteristoa, jotka olivat olleet meille ratkaisevan tärkeitä, oli vedetty pois.

Mietin, miten väsyneet mieheni kestäisivät ilman tykistön moraalista ja aineellista tukea.

Savonjousenkin hermot olivat pinnalla. Aamupäivän lopputunneilla komentajan puhelin soi.

- *Morjens Savo!* kuului puhelimesta hyväntahtoinen ja tuttu monivuotisen esimiehen ”Papan”ääni.

Papan rauhallisuus oli lähes käsin kosketeltavaa. - *Kuule, sinä olet antanut vangita sen Kempin.*

- *Kyllä, herra kenraali. - Älä nyt kuitenkaan ammuta sitä!* Savonjousi kuunteli ensin hieman

ihmeissään, mutta purskahti sitten nauramaan. Laatikaisen veto oli onnistunut. Yhdellä lauseella

hän oli pyyhkäissyt jännityksen ja luonut vapautuneen tunnelman. 20.Prikaatin tykistö jäi

tuliasemiinsa eikä Kemppiä pidätetty.

Myöhemmin Isäni muisteli Viipurin menetystä:

Menin Kivisillan niemelle, katselin Viipuria - entistä kotikaupunkiani – nyt venäläisten hallussa.

Tiesin joukkojeni joutuneen suurhyökkäyksen painopisteessä Valkeasaarella massiivisen tykistö- (mm Valkeasaarta tulittavan tykistön yksi yhteinen laukaus sisälsi 57 tonnia terästä ja räjähdysainetta) ja ilmapommitusten alle, joka järkytti ankarasti sotilaita. Osa oli kokenut

pakokauhuilmiön. Joukkoni olivat taistelussa kuluneet, väsyneet, uupuneet jopa osin hajallaan. Niiden taisteluarvo oli laskenut romahdusmaisesti.

*Kestäisimmekö vai avautuisiko venäläisille tie Tienhaaran kautta Suomen sydämeen ?
Seuraava päivä oli elämäni pisin !*

Sitä seuraavana päivänä 21.6. illalla määrättiin tuore 17.divisioonaa ottamaan rintamavastuu 10.divisioonalta.

Sitä ennen Savonjousen komentoon oli uskottu erittäin vaikeissa Länsi-Kannaksen - Viipurin painopistesuunnan taisteluvaiheissa viikon aikana neljä eri yhtymää (3.Pr), joista kolme (10.D, Ratsuväkiprikaati ja 20.Pr.) yhtä aikaa. Näissä kaikissa kolmessa vaihdettiin komentaja.

Kun vihollisen läpimurto Viipurissa ei onnistunut, siirtyi hyökkäyksen painopiste ensin Tali-Ihantalaan ja sitten Vuosalmelle niissäkään onnistumatta. **Suomalaiset keativät.**

Tilanteesta muiden silmin

Ihantalassa syntynyt **Matti Koskimaa** kirjassaan *Veitsen Terällä – Vetäytyminen Länsi-Kannakselta ja Talin-Ihantalan suurtaistelu 1944* (31.3.1999) kirjoittaa: *Eversti Savonjousen ripeällä ja oma-aloitteisella toiminnalla oli keskeinen merkitys siihen, etteivät venäläiset kyenneet Viipurin valtauksen jälkeen tunkeutumaan Kivisalmen sillan kautta tärkeälle Tienhaaran niemelle.*

Toimittaja **Esko Honkanen** kirjoitti *Vuosaari*-lehdessä 1982 isäni kuolinilmoituksen luettuaan:

Aina vain useammin joutuu vaipumaan mietteisiin, kun saa ystävän tai muuten elämänvaiheissa tapaamansa henkilön poismenosta kertovan viestin. En tietenkään nuorena rivimiehenä ollut henkilökohtaisissa kosketuksessa kenraaliluutnantti (silloin eversti) Kai Savonjouseen, mutta silti olen hänen läheisyydessään kokenut erään elämäni syvimmistä ja totisimmista hetkistä. Savonjousi oli äskettäin nimitetty Kannaksen suurhyökkäyksen pahimman avausryöpyä niskaansa saaneen ja hajalle menneen 10.divisioonan komentajaksi. Divisioonaa oli vetäytynyt Viipurinlahdelle ja sitä koottiin ja paikkailtiin samalla, kun se koko ajan joutui torjuntatehtäviin. Osasto kerrallaan joukkoja lepuutettiin ja taisteluhenkeä taottiin vaiheessa, jossa suurhyökkäys alkoi menettää terää. Eräälle Karjalan niitylle oli koottu jäljellä olevat Jalkaväkirykmentti 1:n (Valkeasaaren läpimurron kokeneet) osat. Uusi komentaja saapui rivistöjen eteen ja katsasti ne hitaasti kävellen ruodusta ruotuun. Sitten hän piti puheen, joka tuntui varpaissa asti. Tästä ei sitten peräännyttä, hän sanoi, ei nimittäin voida. Siellä on seuraavassa linjassa äitimme, siskomme, lapsemme ja vanhempamme, koko avoin Suomen sydän. Tähän kuollaan. Minä olen tullut tänne kuolemaan. Juoksut on juostu, hyvät veljet. Nyt on aika olla taas suomalainen maan puolustaja. Jos joku pakenee, minä olen itse pidättämässä, näin on minun osani ja arpani.

Siinä nuoren sotilaan aataminomena kuplahti pari kertaa. Mutta myöntää täytyi, että niin on. Totuus lyötiin kuivan karskisti äkkiä jokaisen silmän eteen. Ei puhunut sotahullu, vaan sotilas ja järkevä realisti, jolle oli annettu tehtävä.

Toisen tapahtuman samoista ajoista kertoi mukana ollut hämeenlinnalainen opettaja, reservin kapteeni **Väinö Lipasti** onnitellessaan minua 50-vuotispäivänäni:

”Eversti Savonjousi piti 22.6.1944 Juustilassa (n 10 km Viipurista) Jalkaväkirykmentti 1:een (Valkeasaaren läpimurrossa suuret tappiot ja järkytykset kokenut JRI) täydennyksenä lähetetyille upseereille lyhyen puhuttelun: - Upseerit, jos te näette upseeritoverinne luvattomasti irrottautuvan rintamasta, niin teidän on ammuttava hänet”.

Kriittinen tilanne vaati rintamakomentajalta kovuutta.

Muistelmissaan *Mannerheim* (1950) toteaa: - *Mutta Viipurista lähtien venäläiset eivät toistuneista massahyökkäyksistään huolimatta pystyneet pääsemään eteenpäin, sillä tällä suunnalla onnistuivat eversti Savonjousen komentama 10.divisioona ja kenraalimajuri Sundmanin Itä-Karjalasta juuri saapunut 17. divisioona luomaan lujan puolustuksen.*

* * *

13.7.1944 venäläisiä voimia arvioitiin olevan Kannaksella noin 27 yhtymää eli noin 150 000 miestä. Kaikkiaan arvioitiin Suomen suunnalla olevan 63 yhtymää eli 380 000 miestä.

Rauhan tulon kokemukset

Näin koki rauhan tulon rannikkorintamavastuussa Viipurista länteen 10.Divisioonan komentajana oleva isäni:

- *Suomalaisten oli käsketty lopettaa tulitus 4.9.1944. Näin tapahtui. Näin ei kuitenkaan tehnyt vastustaja, joka useissa paikoissa jatkoi tulitustaan jopa erittäin raskaasti (Esim./Koskimaa) Romaniassa oli käynyt elokuussa niin, että välirauhan sopimuksen mukaisesti romanialaiset lopettivat tulituksen vaan eivät venäläiset. He miehittivät maan.*

Sain alaisiltani ilmoituksen: Vihollinen noussut maihin runsain voimin. Mitä tehdään ?

-Tuhotkaa ne kaikki viimeiseen mieheen, ettei jää ketään kertomaan.

Näin tapahtui!

Sotilaittemme hermot kestivät. He pysyivät asemissaan venäläisten tulituksesta huolimatta.

Edellä olevan jälkeen tahdon selvästi todeta, jotta Isäni oli vain yksi puolustusvoimiemme kuudestasadastatuhannesta isänmaamme puolustajasta, miehestä ja naisesta.

Sota ei ole yksilöiden toimia vaan koko joukon yhteistoimintaa. - Suomen itsenäisyyden pelasti kansanarmeijamme puolustustahto.

Sotiemme kokonaisuutta kuvaa Hämeenlinnan **Summan patsaan** kiveen veistetyt sanat: ***Suomen armeijan teräksinen tahto – uupumaton usko, torjui ylivoiman – varjeli vapaan maan.***

1990-luvulla luin parturissa Apu-lehdestä Englannin tiedustelupalvelun arvion isästäni 1959 :

-Huomattava hahmo - Arvokas luonne!

Isäni kuolinilmoitukseen laitoin : ***Näytit miehen tien.***

* * *

Sotien jälkeen sisukkaat suomalaiset luottivat itseensä, raivasivat olosuhteet huomioon ottaen luovasti kivikkoista tietään – eurooppalaista menestystarinaa – joka puolen vuosisataa myöhemmin nosti maamme erääksi pallomme ykköseksi.

Isäni Armeijakunnan esikuntapäällikkönä (1944-46)

Hennalan huimia aikoja lapsen silmin

Rauhan tultua Lahden Hennalaan muodostettiin II Armeijakunnan esikunta, joka toimi ikään kuin maavoimien esikuntana. Isäni oli vuosina 1944-46 esikunnan esikuntapäällikkö. Armeijakunnan komentajana oli Kannaksen joukkojen komentaja, kenraaliluutnantti Oesch - minun pikkupojan jo välirauhan vuodesta tuntemani ”Leni”-setä naapuritalosta – pidättämiseensä saakka.

Sodan ajalta ollessani alle kahdeksan vuotta muistan, miten hänen vaimonsa Aitangan piti mennä Hennalasta asemalle suuren matkalaukun kanssa. Äitini ratkaisun mukaisesti menimme Aitanga-täti ja minä meidän suurella potkukelkalla asemalle reilut kolme kilometriä. Hän työnteli ja minä kävelin. Hänen hienoa luonnettaan kuvaa hänen rintamalta lähettämänsä kiitoskortti minulle, jossa hän ihmettelee, miten minä selvisin sen suuren potkukelkan kanssa.

Sodan jälkeen perheystävämme ”Leni-setä” lahjoitti minulle joitakin kirjoja, joista erikoisesti muistan *Lentoaapisessa* olleen ohjepiirroksen, miten lentokoneen pakkolasku tulee suorittaa. Sain häneltä myös pesäpallomailan, jolla tänään pelaan lastenlasteni kanssa.

Välirauhansopimuksen aiheuttamat uudet yhteiskunnalliset tuulet alkoivat tuivertaa rajusti. Vihurit purivat pahasti. Esiintyi levottomuutta, jota kommunistit käyttivät häikäilemättä hyväksi. Pelättiin kommunistien vallankaappausta ja Neuvostoliiton miehitystä.

Kantahenkilökunta ja valtaosa suomalaisista piti puolustuslaitosta itsenäisyytemme turvana.

Hennalan kasarmialueella rakennuksessamme n:ro 5 upseerikerhon vieressä asui seitsemän upseeriperhettä. Oli melkoinen elämän kouraisu yhdeksänvuotiaalle poikaselle, kun talomme seitsemästä isästä neljä pidätettiin tai lähti maasta ja aivan naapuritaloista vielä kaksi eli yhteensä kuusi.

Meidän alapuolellamme asui perheystävä, eversti Valo Nihtilä. Hänet pidätettiin asekatkennästä. Nihtilöiden alapuolella asui majuri Aakkula, joka oli toteuttanut Lahden Suojeluskuntapiirin asekatkennän. Hän sai vihiä pidättämisestään ja lähti maasta. Monien värikkäiden vaiheiden jälkeen hän päätyi USA:han (jossa hänestä tuli eversti).

Alimmassa kerroksessa asui myös everstiluutnantti Hiiskero, joka pidätettiin asekatkennästä.

Naapuritalon kenraali Oeschin Mannerheim oli määrännyt Kannaksen joukkojen komentajaksi, ”Suomen pelastajaksi” niin kuin minä ymmärrän. Hänen johdollaan Kannaksen joukot pysäyttivät suurvallan suurhyökkäyksen ja pelastivat Suomen itsenäisyyden.

Aikojen ja tapojen perusteellisesti kiepsahdettua Oesch sai eräänä päivänä tiedon, että hänet tullaan huomenna pidättämään. Näin hänelle oli järjestetty mahdollisuus poistua maasta kuten monet upseerit tekivätkin.

Perheystävät viettivät yhteisen ikimuistoisen illan. Sen päätteeksi vanhaa tapaa noudattaen viinilasit heitettiin nurkkaan rikki, paitsi Äitini, joka hiljaisesti pani lasin laukkuunsa.

Seuraavana päivänä nimettömän ilmiannon vankien ampumisesta perusteella II Armeijakunnan (maavoimien) komentaja, kenraali Oesch pidätettiin ja naapuritalosta ev Oinonen.

Ei se ihan näin mennyt kuin pikkupoikana kuvittelin. - Sotavankien tutkimuskeskus määräsi Oeschin pidätettäväksi 17 sotavangin kuolemantuottamuksesta. Surmaamiset olivat suorittaneet Oeschin alaiset useammassa eri tilanteessa. Pidätyksestä vihjeen saanut Oesch pakeni. Hän pyrki Ruotsiin, mutta myrskyn ja vuodon vuoksi häntä kuljettanut moottorivene joutui kääntymään takaisin. Oesch ilmoittautui itse poliisille.

* * *

Tämän pitämäni esityksen jälkeen luin *Vesa Määtän* varsin perusteellisen tutkimuksen jälkeen kirjoittaman kirjan (2015) *K L Oesch ylivoimaa vastassa*.

Siinä kerrotaan mm: (MS: Kannaksella 1944 Suomen pelastanut) kenraaliluutnantti *Oesch* joutui olemaan ilman eläkettä yli kaksi vuotta! Taloudellinen epävarmuus ei jäänyt huomiotta myöskään ulkopuolisten tahojen keskuudessa. Mannerheim järjesti nimeänsä kantavan rahaston puitteissa kolme 50 000 markan palkkiota sodassa ansioituneelle Oeschille, *Heinrichsille* ja *Airolle*. Oeschille olisi kuulunut eläkettä 70 000 markkaa vuodessa.

Etenkin Aitangan tuki auttoi vankia jaksamaan. *Tämä minun onnettomuuteni on meitä yhdistänyt*, kirjoitti Lennart. Aitanga myös tiedosti, että hänen miehensä stressinsietoa oli jo kauan koeteltu sekä rauhan oloissa että sota-aikoina. Näin ollen pitkää tutkintavankeutta ei olisi helppo kestää: *Mutta ajattele sitä, että nyt juuri, enemmän kuin milloinkaan ennen kysytään yksin Sinun hermojasi*. Myöhemmin Aitanga lohdutti ja vetosi: *Lahdessa* (MS: Upseerien raamattupiirissä) *rukoillaan paljon puolestasi. Älä Sinä menetä uskoa*. Tätä kirjoittaessa Aitanga oli juuri vierailut Kai ja Irja Savonjousen luona: *Tiedäthän Leni, että käynti Savonjousella teki hyvää minulle. Savonjouset valoivat uskoa ja muun muassa kertoivat henkilöistä, jotka ilman vastoinkäymisiä ovat saavuttaneet mainetta sekä kunniaa ja samalla muuttuneet omahyväisiksi, ymmärtämättömiksi ja rajoittuneiksi: ehkä elämä on välillä tuskien taival mutta lopulta kestävän voiton tie*.

* * *

Upseereita kuulusteltiin tiuhaan. Isänikin joutui lähtemään kuulusteluihin pari kolme kertaa. Se oli minulle kova paikka. Pelkäsin joka kerta, etten enää ikinä häntä näe.

Kun Hennalan ystävät taas vuosien päästä ”Leni-sedän” vapauduttua vankilasta kokoontuivat jälleen yhteen, palautti äitini edellisen viimeisen yhteisen illan muiston mieleen, otti lasin laukustaan ja antoi sen ”Lenille”, joka nosti maljan ystäväyhdelle. **Tuo lasi on minulla.**

Kymmenkunta vuotta myöhemmin Oeschit olivat kutsuvieraina häissämme.

Kolmisenkymmentä vuotta myöhemmin lapsuudenystäväni Risto Hurmalainen järjesti Hennalan lasten tapaamisen. Istuimme illalla upseerikerholla ev Nihtilän pojan Rainerin kanssa samassa pöydässä. Rainer kertoi noista ajoista: *”Eräänä pimeänä iltana Aitanga tuli meidän keittiön ovesta. Äitini pyysi pöydän ääreen istumaan. Aitanga kertoi miehensä saaneen kahdentoista vuoden kuritushuonetuomion. Kyllä sinun miehesi pääasekätijänä varmasti hirtetään, Itkivät ja vaikeroivat vaimot*.

Eversti *Aarnio* toimi Jyväskylän Sotilaspiirin komentajana, kun häntä tultiin pidättämään. Hänen ehdotuksestaan poikettiin pitkällä matkalla syömään Hennalan upseerikerholle. Siinä ruokaillessa hän sai sanotuksi muutamalle upseerille, mitä oli kysymys. Upseerit istuivat samaan pöytään ja ruokajuomiakin kumottiin koko lailla. Pidättäjät humaltuivat ja niin eräältä vessakäynniltään Matti ei enää palannutkaan pöytään.

Hän pakeni ja pysähtyi erään talon pihaan, jossa isäntä hakkasi halkoja. Motti-Matti kertoi, että Valpon (Valtiollisen poliisin) miehet olivat hänet pidättäneet, pyysi apua ja siviilivaatteita.

Mies löi halon halki. Ei sanonut mitään. Nosti toisen halon, halkaisi senkin, jolloin Matti ehti jo ajatella: - *Perhana, tulinkohan puhuneeksi väärän suunnan miehelle ?*

Silloin mies löi kirveen kimakasti tukkiin: - *Ja perkele, kyllä minä everstiä autan.*

Ei tämäkään ihan näin mennyt kuin lapsena kuulin.

Koska Liittoutuneiden Valvontakomissio määräsi puolustusvoimien ylärajaksi 37 000 miestä, se merkitsi 3 500 upseerin viran ja aliupseerin toimen lakkauttamista. Vähennettiin 750 upseeria. Näin moni joutui ennakkovaroituksitta luopumaan elämäntehtävästään ilman mitään erorahaa tai eläkettä kahden viikon irtisanomisajalla.

Isäni ihmetteli, kun eräät upseerit hänen alaistaan vaikuttivat työssään kohtuuttoman nuutuneilta. Kun hän tiedusteli syytä, niin asia ei meinannut selvitä. Mutta kun hän pani heidät oikein tiukoille, niin ilmeni, että he iltaisin työpäivän päätyttyä kantoivat lahtelaisilla rakennuksilla tiiliä, "*koska vakinaisesta työstä saatu palkka ei riitä perheen elättämiseen.*"

Tuolle ajalle sodan jälkeen oli leimallista, että silloin ei asioista hiiskuuttu puolta sanaa edes parhaalle kaverille. Vasta 2000-luvulla Hennalan paras kaverini Risto Hurmalainen kertoi:

Meillekin tuli Hennalaan illan suussa asekatkijä, majuri Antero Havola. Hän sai yösijan ja lähti varhain aamulla hiihtäen kohti länttä. Mitään yksityiskohtia matkasta emme koskaan kuulleet, kaikki sujui ilmeisesti toivotulla tavalla ja Havola pääsi aikanaan Ruotsin kautta siirtymään USA:han. Amerikan armeijassa hän teki historiaa johtamalla USA:n laivaston naparetkikuntaa Etelänavalle joulu-tammikuussa 1960-61. Retkikunta tutki lumi-, jää- ja ilmasto-olosuhteita. Hän yleni USA:ssa everstiluutnantiksi. *****

Nämä tapahtumat vaikuttivat siihen, jotta Viipurissa syntyneenä päätin tehdä voitavani, ettei ryssä maatamme miehitä.

Me ”kylmän sodan veteraanit”, vaimot mukaanlukien, onnistuimme tässä.

Leikkimielisesti sanottuna, kun kurssimme pääosa jäi eläkkeelle 1991, Neuvostoliitto sortui .

